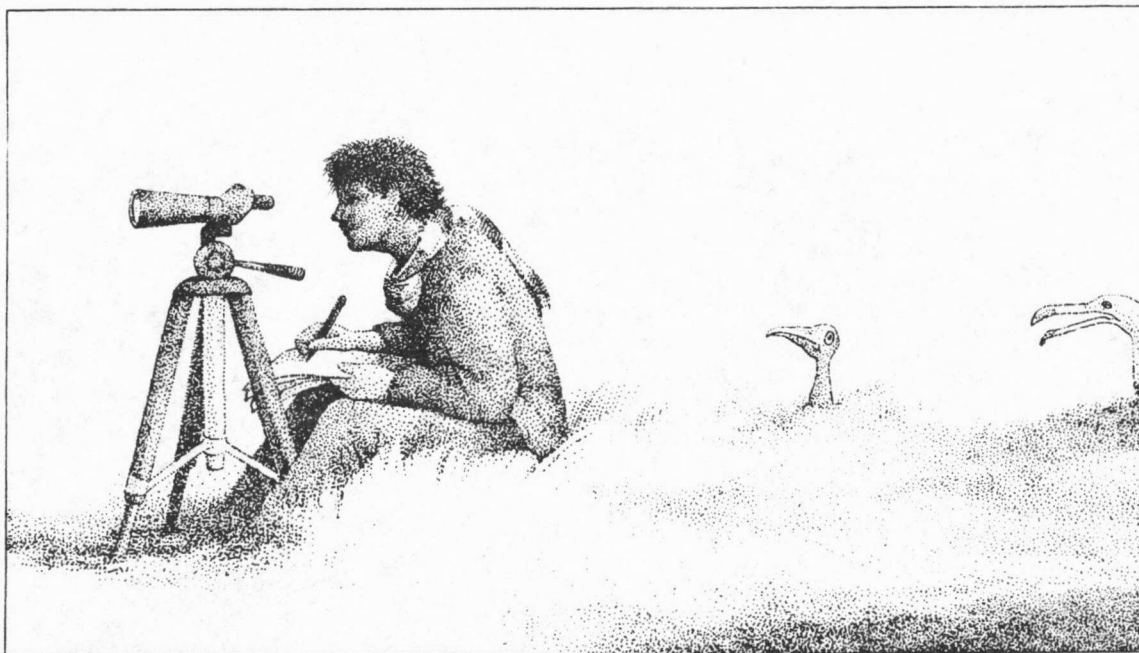

vogels tekenen.

ERIK VAN OMMEN

1. Het maken van een tekening

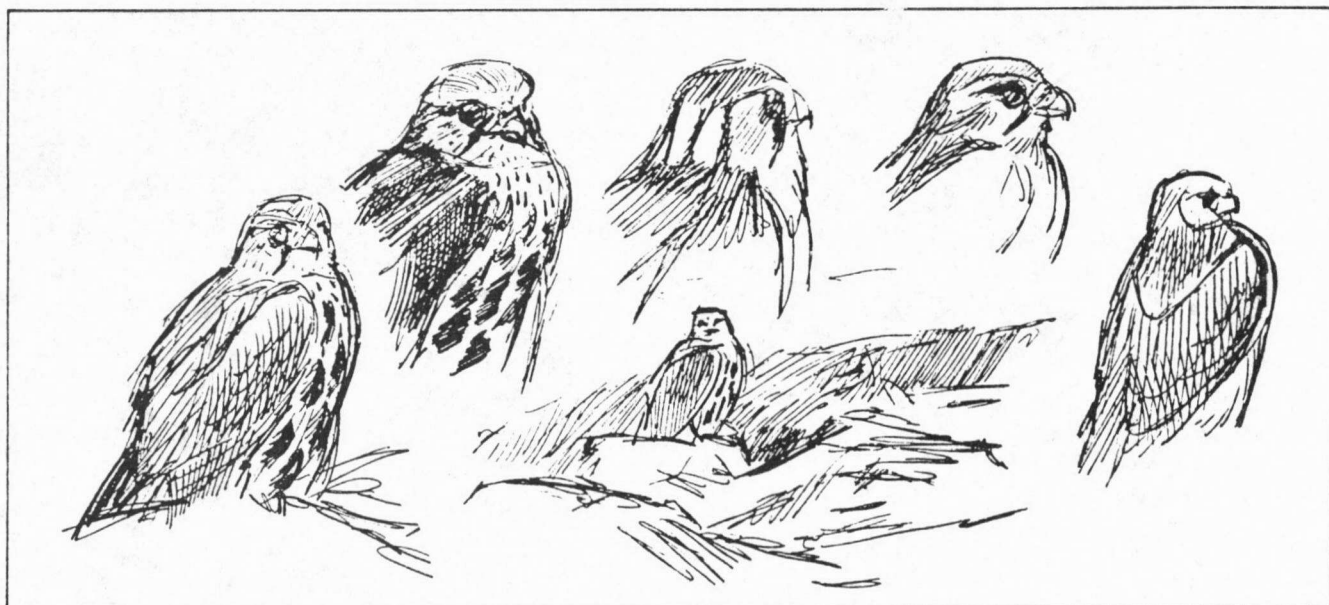
In 1983, kort na mijn afstuderen aan de Kunstacademie in Groningen, tekende ik voor de eerste keer sinds jaren weer buiten vogels na. Meteen stuitte ik al op problemen die ik in de academietijd nooit was tegen gekomen. Vogels vliegen namelijk heel gauw weg of verschuilen zich in riet, gras of gebladerte. Bovendien zitten ze bijna nooit dichtbij genoeg om details goed waar te nemen. Deze problemen probeer ik als volgt op te lossen.

Ik gebruik een telescoop om de vogel dichterbij me toe te halen en maak zoveel mogelijk snelle schetsen om houdingen vast te leggen. Later gebruik ik die schetsen om tot een definitieve tekening te komen. Aan de hand van het volgende voorbeeld zal ik duidelijk maken hoe ik tot een uitgewerkte tekening of schilderij kom.

Dit zijn schetsen van een giervalk die ik gemaakt heb op 20 februari 1987 in de Eemshaven. Het was die dag koud, slechts enkele graden boven nul en flarden dichte mist trok-

ken langzaam over het land. Op een hoop gemaaid gras ontdekte een vriend van mij de vogel en we stapten behoedzaam uit de auto om hem te bekijken. Ik bekeek de valk door mijn 22x telescoop, het glas ervan besloeg voortdurend en met door de kou verstijfde vingers tekende ik, voor de vogel in de mist verdween, deze 6 kleine studies. In mijn notitieboek schreef ik twee pagina's vol met aantekeningen over het verenkleeft en het gedrag van de valk. In mijn atelier heb ik 's avonds de schetsen met behulp van foto's en determinatiegidsen verder uitge-

werkt. Voor de vorm van de snavel moest ik een opgestopte giervalk in het Biologisch Centrum raadplegen. Het definitieve ontwerp van de valk was nu klaar en uit mijn herinnering tekende ik het landschap waarin de vogel zat. Het 'moment superieure' waarop de valk voor het eerst in mijn kijkerbeeld verscheen, mysterieus verlicht door de zon die juist op dat moment door de nevel brak, heb ik proberen vast te leggen in een olieverfschilderij. Helaas kan door druktechnische beperkingen een afbeelding van het schilderij niet in de Grauwe Gors geplaatst worden. Geïnteresseerden kunnen het bekijken op een expositie van Robin Shillcock en mijzelf in Galerie Gazendam, van 6-27 februari 1988.

Nu is dit lastigste manier om tot een goede verzameling vogelschetsen te komen. Er zijn makkelijker manieren om vogels te tekenen, zonder het gebruik van telescoop en zonder het risico van wegvliegende vogels. Ik zal een paar mogelijkheden aangeven.

I. Het natekenen van vogels in dierenparken, dierenparken of op kinderboerderijen.

Deze tekening van een oehoe heb ik met penseel en inkt in de dierentuin van Emmen gemaakt.

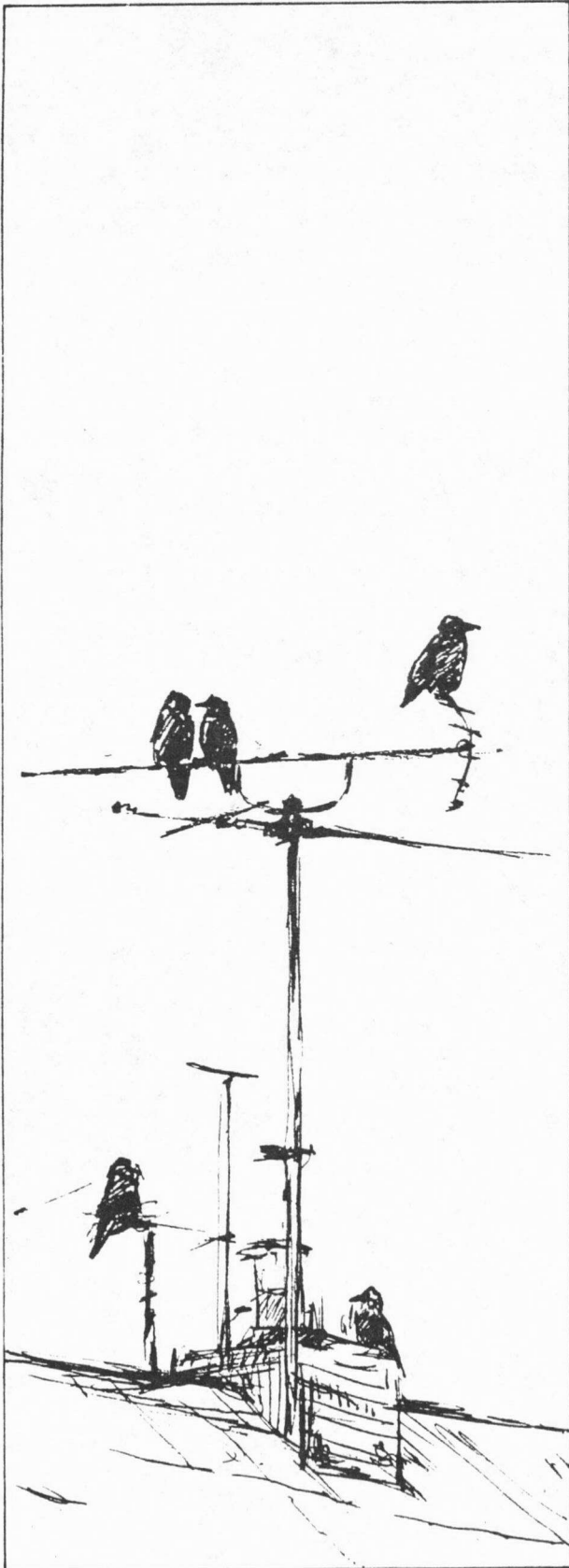

Burgers Zoo in Arnhem bezit een uitgebreide collectie vogels waaronder veel roofvogels. Deze wespindief heb ik daar de afgelopen zomer getekend.

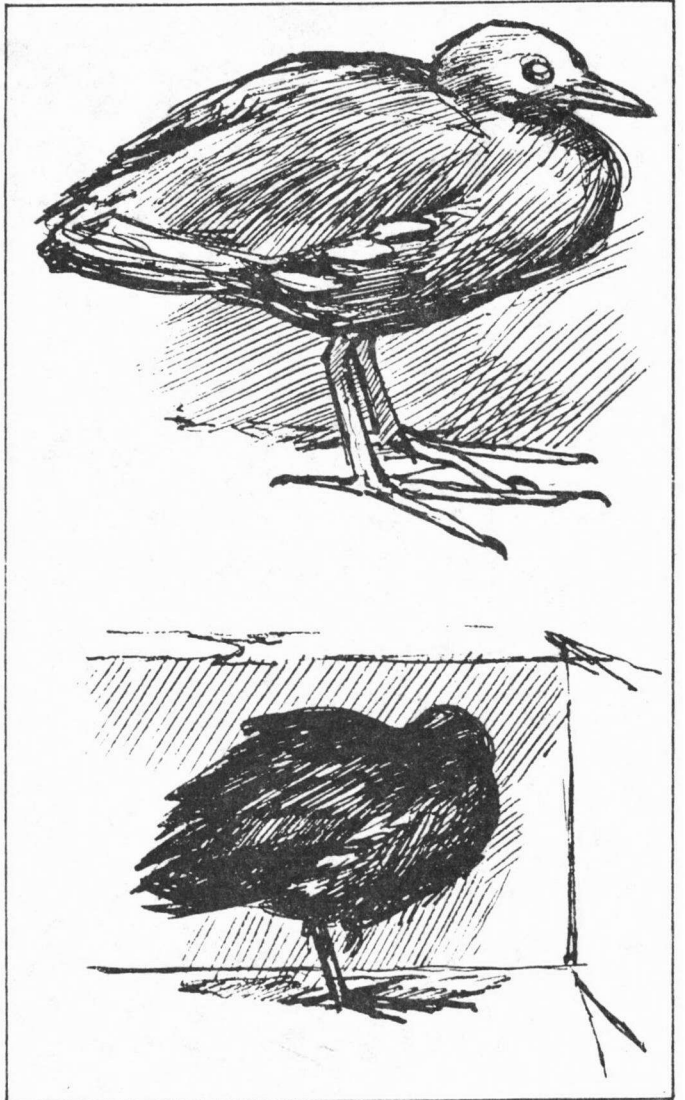

Deze vale gier komt eveneens uit Burgers.

II. Rondom het huis zijn vogels vaak vrij tam en relatief makkelijk te tekenen. Deze schetsen van een groep kauwtjes maakte ik van de zomer vanaf mijn balkon.

III. Zieke of gewonde vogels zijn makkelijk na te tekenen. Dit bijna doodgevroren waterhoentje heb ik een dag thuis gehad, om het daarna verder te laten verzorgen.

IV. Van natuurseries op de T.V. kan ik intens genieten. Met het schetsboek op schoot heb ik al heel wat exotische vogels nage-tekend.

Deze pelikaan, schoenbekooievaar en
biep-biep-roadrunner zijn slechts
een paar voorbeelden van vogels die
ik van de T.V. heb nagetekend.

Het maakt niet uit hoe ik een schets
heb gemaakt, de uitwerking ervan
vindt altijd plaats op de tekentafel
in mijn atelier. Het maken van een
schilderij is een tijdrovende aange-
legenheid. Aan het maken ervan gaan
vaak veel schetsen en studie's voor-
af.

2. Het beoordelen van tekeningen.

Schilderijen en/of tekeningen maken vaak een belangrijk deel uit van boeken over vogels.

Daarom verbaas ik mij keer op keer over het gemak waarmee recensenten afbeeldingen in boeken negeren of heel marginaal bekritisieren. Een opvallend voorbeeld hiervan is een boekbespreking over "Roofvogels en Uilen van Europa", een boek van Voous en Slijper. In deze ruim 400 tellende recensie worden aan de schilderijen, die de helft van dit boek uitmaken, slechts 11 woorden besteed: "De schilderijen van de vogelschilder Slijper getuigen van een groot vakmanschap"! punt. Nu ben ik geen groot bewonderaar van de man, maar wat meer aandacht had zijn werk zonder meer verdiend.

Recensenten van vogelboeken schijnen niet zo goed raad te weten met de tekeningen die er in staan, gegoochel met cijfers en trekbanen is immers niet toepasbaar op de bespreking van een schilderij of tekening.

Toch kunnen er concrete dingen over tekeningen gezegd worden, zeker als de volgende aandachtspunten in aanmerking worden genomen.

1. De anatomie en morfologie van een vogel, d.w.z. hoe ziet de vogel eruit.
2. De compositie (= de vlakverdeling, de plaatsing van de onderwerpen in het vlak)
3. Perspectief (= de dieptewerking)
4. Het handschrift d.w.z. de manier van tekenen.
5. Het uiteindelijke doel van de tekening, waar is de plaat voor gemaakt.
6. Originaliteit.

Aan de hand van deze punten zal ik in het kort de 4 volgende tekeningen bespreken.

Zwarte wouw - tekening van Henk Slijper (Vogels kijken in Europa).

Deze tekening is gemaakt om een hoofdstuk uit een boek te versieren. Afgezien van een anatomisch slecht getekend vliegbeeld, zijn de vogel en het landschap op een natuurgelovige manier weergegeven. De wijze waarop de vogel schuin van achteren is getekend (driekwartaanzicht) is klassiek. Teveel beeldelementen (de zittende vogel, het vliegbeeld en zijn biotoop) zijn op een ruimte van 10x10 cm samengeperst. Dit kan het gevolg zijn van veeleisende of onkundige opdrachtgevers. De hand van de tekenaar, Slijper, is snel te herkennen in dit plaatje. Of dit het gevolg is van een persoonlijk handschrift of een ietwat maniëristische aanpak wil ik in het midden laten, deze illustratie is in elk geval een verfraaiing van het boek.

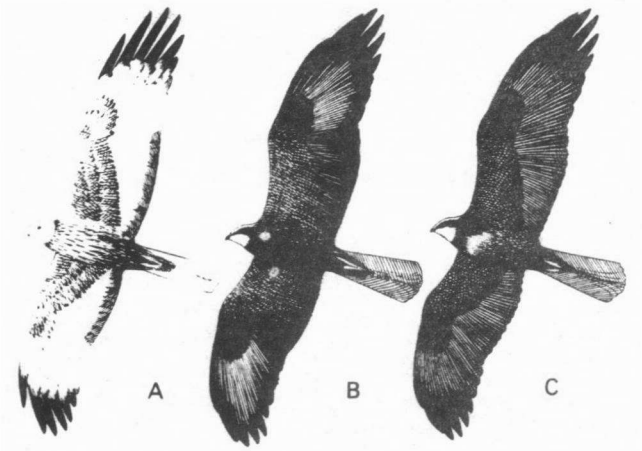
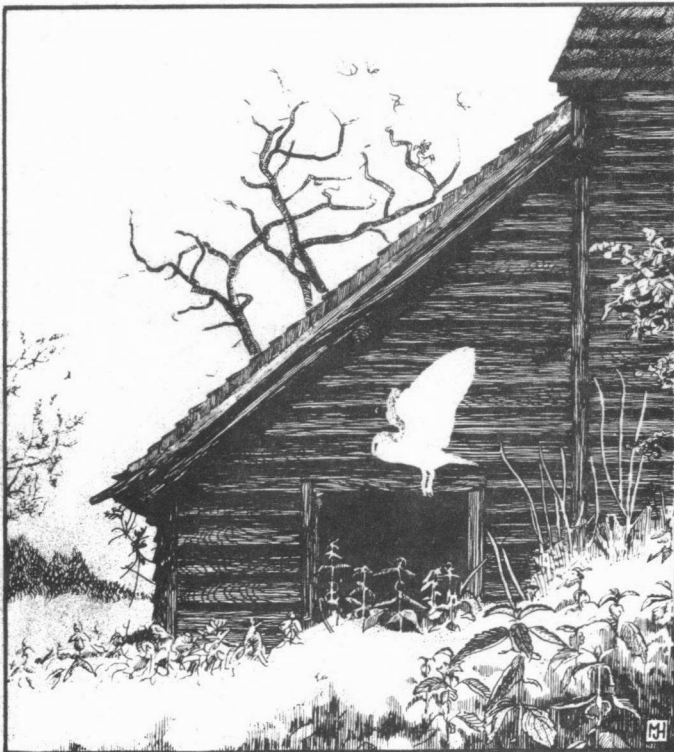

Fig. 55 - Bruine kiekendief *Circus aeruginosus*. Volwassen mannetje (A), juveniel (B) en volwassen vrouwtje (C), van onderen. Het volwassen mannetje heeft een licht geelachtig witte of grijsachtig witte donker gestreepte kop, een geelachtig bruin onderlichaam, dat in meerdere of minders mate donker roodbruin gestreept is (ziet er van een afstand soms donker uit), witte vleugelpennen met gewoonlijk, maar niet altijd, een donkere vleugelachterrand (het duidelijkst op de armpennen), duidelijk getekende zwarte toppen aan de handpennen en een heel lichtgrijze of soms zelfs witte staart. De dekveren onder op de vleugel zijn variabel van kleur, ofwel donker roodbruin, soms zelfs wit zonder donkere tekeningen. Sommige mannetjes zijn geheel wit, ook op kop en borst, op de onderbuik, anusstreek en donkere vleugeltoppen na en lijken dan veel op het mannetje van de Blauwe kiekendief. Een volwassen vrouwtje is chocoladebruin (lichter, grijsachtig in geval van een versleten kleed), dikwijls zien de vleugeldekvoren er donkerder uit met lichtere vleugelpennen of alleen lichtere handpennen en een bruine staart, vaak met een schubpatroon. Keel, kruin en nek zijn gewoonlijk geelachtig of roomwit, maar sommige heeren hebben helemaal geen licht gedeelte op de kop en lijken dan veel op een juveniel.

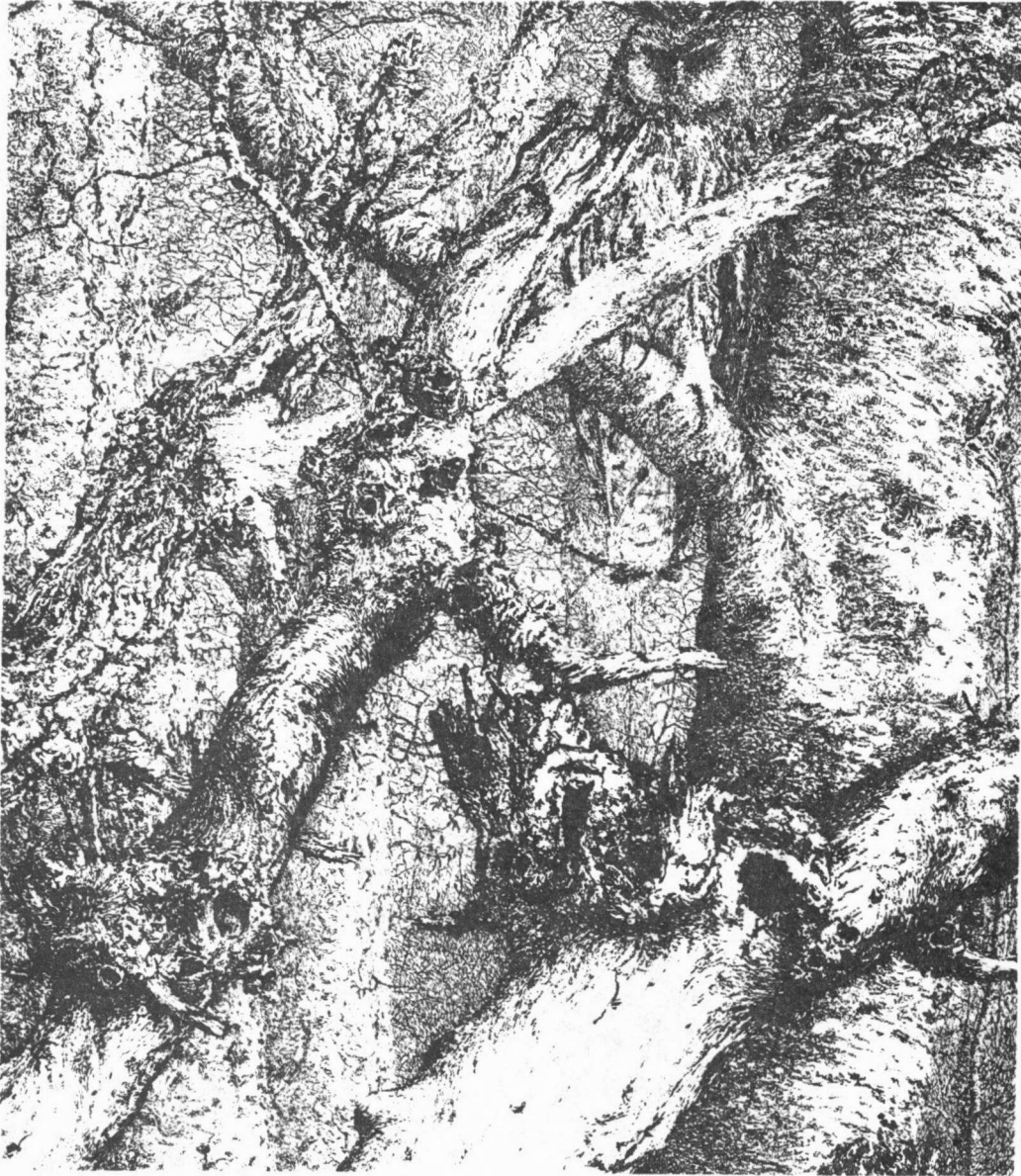
Bruine kiekendief - tekening van Ian Willis (Viegebeelden van Europese roofvogels).

Kerkuil - tekening van Martin Hallam (British Birds)

Deze tekening komt uit een boek waarin de determinatie van roofvogels wordt besproken. Voor dit doel zijn alle vlieghoudingen op dezelfde, on-kiekendiefachtige manier weergegeven. De verhoudingen en het patroon van het verenkleed zijn uiterst nauwkeurig, bijna fotografisch getekend. Origineel is deze voorstelling niet, maar de tekeningen voldoen goed aan het doel waarvoor ze gemaakt zijn. Dit is een perfect voorbeeld van een goede determinatietekening.

Deze tekening uit het tijdschrift 'British Birds' nodigt de toeschouwer uit om langer naar de afbeelding te kijken. Het landschap speelt een grote rol, terwijl de vogel alleen als silhouet herkenbaar is, en dat zijn we van een vogeltekening niet gewend. Anatomisch is de uil goed getekend, aan het verenkleed mankeren echter enige zaken, zoals de bandering van vleugels en staart. Blijkbaar vond de maker van deze tekening het belangrijker om de spookachtige witheid van de uil te benadrukken, dan om een determinatietekening van een kerkuil te maken. Door de vogel tegen een donkere schuur te plaatsen is hij hierin goed geslaagd. De schuur, de vegetatie en de klein getekende uil maken de compositie interessant. Het is een tekening voor een prijsvraag, de plaat moest dus opvallen en daarin is de maker zeker geslaagd.

Dit is geen pentekening maar een ets (een afdruk van een op een zinkplaat uitgebeten tekening). Verscholen in een lijnen- en vlekken spel, ontstaan door de takken en de schors van de boom, is de uil getekend. De toeschouwer ervaart hetzelfde als wanneer hij in het echt onder een slaapboom van een uil zou staan. Dicht tegen de stam aangedrukt verscholen door zijn schutkleur valt de uil nauwelijks op. De uil is zelfs slechts met de nodige moeite op soort te brengen en het is dan ook

zeker niet de bedoeling van de maker geweest een determinatietekening van een ransuil te maken. Deze manier van tekenen verschilt van de vorige, deze stijl is losser en vrijer van handschrift. Kenners herkennen ogenblikkelijk in deze plaat de hand van Reinder Homan.

Ik heb hier 4 voorbeelden besproken, het hadden er oneindig veel meer kunnen zijn, want elke tekenaar, realistisch of abstract, tekent op zijn of haar manier vogels. Omwille van de eenvoud en duidelijkheid heb ik me tot deze 4 tekeningen beperkt. Over de kwaliteit ervan valt niet te twisten, die is goed. Elke toeschouwer zal wel haar of zijn voorkeur hebben, vaak is moeilijk uit te leggen waarom de ene tekening boven de andere wordt verkozen. Met behulp van de 6 eerder genoemde punten is meestal eenvoudiger een beschouwing over een tekening te maken. Zelf beoordeel ik een tekening allereerst op het doel waarvoor hij gemaakt is, pas daarna op technische details en tenslotte kijk ik of de afbeelding me persoonlijk aanspreekt. Sommigen noemen dat mooi of lelijk.

Van 6-27 februari 1988 exposeren Erik van Ommen en Robin Shillcock in Galerie Gazendam, Oude Kijk in 't Jatstraat 57 te Groningen. De expositie is te bezichtigen tijdens winkeluren.

